

508 40-05, 01.09.2015 г.

F:ndr15

РЕЦЕНЗИЯ

на докторската дисертация „БЪЛГАРИЯ И СЛОВАКИЯ (1938-1944):
ПОЛИТИКА И ДИПЛОМАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ ЮГОИЗТОК.
(ДОКУМЕНТАЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ)“, представена за защита от доц. д-р
НИКОЛАЙ КОЧАНКОВ

РЕЦЕНЗЕНТ: проф. д.и.н. Витка Иванова Тошкова, Институт за
исторически изследвания, Б А Н

Представената за защита дисертация доказва убедително, че изследователският интерес към периода на Втората световна война и към годините на нейната подготовка продължава. Монографичното проучване на доцент Николай Кочанков попълва пропуските в историографията за дипломатическите отношения на България с държавите от Югоизточна Европа и заличава „белите петна“ в историята на българската външна политика от края на 30-те до средата на 40-те. Ще подчертая и това, че изборът на темата и изследователските умения на автора, вложени при проучването на широк кръг от въпроси, засягащи българо-словашките връзки, покрива изцяло изискванията за присъждане на научната степен „доктор на историческите науки“. Ще споделя и най-съществените приноси, които ми дават основание да оценя високо научните достойнства на монографията. **Първо** – в изследваната тема са възстановени достатъчно подробно дипломатическите, военнополитическите, икономическите и културни отношения между България и Словакия, които са разпределени в една добре обмислена структура на съдържанието в обем от 414 страници. **Второ** – за проучването са издирени достъпните документи, съхранявани в българските и словашките архиви и са консултирани огромен брой монографии на автори от Европа и САЩ, сборници със статии, документални серии (германски, американски, съветски), периодични списания, в които в една или друга степен са засягани не само българо-словашките връзки, но и спецификата в отношенията между страните от Балканите и Югоизточна Европа и техните предпочитания към силите, участващи във Втората световна война. Ще си позволя да посоча само малка част от внушителния брой архивни колекции, съхранявани в ЦДА: това са фондовете на Монархическия институт (ф. 3 К) и на Министерството на външните работи и на изповеданията (ф. 176 К); от ф. 176 К са прегледани 9 описа с повече от 200 архивни единици; споменавам приблизителния брой, за да илюстрирам огромната изследователска прецизност и разбира се научна добросъвестност на автора, надникнал дълбоко в запазените извори, за да напише историята на българо-словашките отношения. (Изключително е обемен е списъкът с публикуваните документи и материали – 48 и с над

450 монографии и сборници със статии.) **Трето** – анализът на многобройните фактори, оказали влияние върху ориентацията на двете страни към Третия райх, е обогатен с исторически отклонения, които надхвърлят фиксираните хронологически граници, за да обяснят появата на Чехословашката република през 1918 г., нейните външнополитически приоритети и съдбата на регламентираните с арбитражи гранични размествания в Югоизточна Европа. **Четвърто** – добре открити са противоречията сред „малките“ съюзници в Тристранния пакт, които предопределят нестабилността на коалицията и бъдещия ѝ провал, извън пораженията по фронтовете. **Пето** – авторът на монографията не се ограничава само с изучаването на българо-словашките отношения; привличайки дипломатическите донесения от български, германски, италиански, съветски, румънски, словашки, унгарски, турски, британски, американски и т.н. пълномощни министри, прес-аташета, военни аташета и пр. сътрудници в съответните мисии, той пише една нова история за подготовката и участието на страните от Тристранния пакт във Втората световна война. Непреднамереният изследовател, не може да не прибави издирването и анализа на този огромен документален масив към научните постижения в българската историография за периода на второто световно кръвопролитие, които ще получат одобрението на специалистите.

Не ще пропусна да изтъкна, че доцент Кочанков коректно е отразил изследванията и цитирал при използване авторите – български и чужди – писали по темата. Коригирал е също и някои срещнати неточности в техни публикации. Тази негова научна добросъвестност се проявява още в предговора и увода на ръкописа. Тя се отстоява и в шестте глави, в които периодизацията повтаря вече възприетата хронология за военновременния период. В отделните параграфи и врязани подзаглавия към тях подробно и с не толкова известни факти са разгледани проблеми от организацията и целите на Мюнхенската конференция, Виенските арбитражни решения, попълването на Тристранния пакт с „малките“ съюзници на Оста, участието на Източния фронт (без България), опитите за възраждане на Малката антанта, отражението на военните поражения върху сателитите. Подробно е изследван въпросът за антиунгарските настроения в Словакия, Независимата държава Хърватия (НДХ) и Румъния, желанието им да се сформира антиунгарски блок и въздържащата позиция на Берлин. Твърде обширно и с почти неизвестни данни са показани процесите във вътрешнополитическото развитие на Словакия. Акцентът, поставен от автора върху този аспект от Словашката история, отразен в българските дипломатически шифрограми и доклади, е оправдан и може да бъде прибавен към достойнствата на труда. Ще повторя, че с удоволствие се запознах с монографията, в която авторът е вложил твърде много информация от дипломатически източници, обитаващи предимно столиците на враждуващите коалиции. Това му е дало възможност да

представи интерпретации на дадени събития с нюанси и различия, които разкриват твърде сложните взаимоотношения между основните и второстепенни съюзници в Тристранния пакт. Със същия афинитет към детайла и вече съществуващата информация са анализирани опитите (паралелни на хитлеристките поражения и деструктивните за Оста действия на Антихитлеристката коалиция) на сателитите да търсят спасение чрез контакти със западните партньори на СССР. Не са пропуснати и особените контакти между Братислава и Москва в навечерието на войната. Любопитна информация е включена за участие на Източния фронт заедно със сателитите (без България) и „доброволчески отряди от Испания, Португалия, [...], Хърватия и дори Франция”. Подробно са проследени действията на българските дипломатически представители, упълномощени да изпълняват ангажиментите на София да представлява интересите на воюващите със СССР държави (или да оказва помощ) при размяната на дипломатическия персонал. (250-253)

Заслужава да се обърне внимание и на отразяването в българската преса на различни събития (от изпращането на словашки военни части на Източния фронт до официални посещения на словашки и български министри и подписване на спогодби), които са намерили подобаващо място в дисертацията. Засегнат е и въпросът за обучението на български студенти в Братислава, както и за живота на българските градинари.

Подробно се коментира българо-унгарското сътрудничество в различни сфери на държавно-политическия живот и реакциите в Братислава. Впрочем, базирани върху анализа на единодействието и противоречията сред дребните съюзници на Хитлер, са проследени причините за възникналите дразги между тях, опитите им за обединение пред очертаващата се катастрофа, търсенето на контакти със западните съюзници от Антихитлеристката коалиция.

Много са донесенията на българската мисия в Братислава за устройството на Словашката държава под диктата и на Берлин. Описват се „текущите законодателни инициативи”, регламентиращи тоталитарния характер на властта в Словакия. Коментира се словашкият закон за организиране на професиите на казионна основа, законът за Хлинковата партия, обявена за „държавна”. Съобщава се за „съперничеството” между словашките водачи - Й. Тисо и В. Тука (с предпочитания към „умерения” Тисо и резервираност към Тука заради неговото безкритично „следване на Германия”). Не остават незабелязани и нарастващите „прочехословашки тежнения” сред интелигенцията и чиновничеството в Словакия. Тенденцията се засилва с увеличавана на пораженията, които понасят армиите на Оста.

В постигането на целта да се докоснат всички замисли и средствата за тяхната реализация на воюващите групировки, естествено е да има

пропуски, както и непълно изяснени проблеми. Бих препоръчала на автора да се позовава освен на български и на словашки източници, когато се разглеждат проблеми от историята на Словакия (например присъединяването на Братислава към Тристранния пакт). Твърде голямо внимание обръща на посещението на Б. Филов в Унгария през октомври 1941 г. и страховете на Румъния, Словакия и НДХ. Почти липсват обаче обяснения за неучастието на България на Източния фронт и позициите по това дистанциране на останалите сателити. Дообяснения са необходими за „безусловната капитулация“, предложена от Ф. Д. Рузвелт на конференцията в Казабланка през януари 1943 г. Подробности трябва да се добавят за скъсването на дипломатическите отношения между Турция и Германия и отражението на този акт върху германските съюзници, а също и за „разоръжаването“ на германските войски в България – действително или проформа е то? Твърде кратка е информацията за Словашкото въстание и съдбата на Чехия и Словакия през 1944/1945 година.

Изброените бележки не променят положителната ми оценка за представения дисертационен труд. Съобразно изискванията ще отбележа, че авторефератът коректно отразява съдържанието на дисертацията и приносите, които авторът е формулирал като негово приложение, заедно със списък на публикациите по темата на доктората. Без да повтарям многобройните достойнства на изследването, ще подчертая отново, че монографията съдържа достатъчно научни приноси при изясняване на българо-словашките отношения и всички съпътстващи ги проблеми, за да мога без колебание да предложа на уважаемите членове на научното жури да гласуват положително (с „ДА“) да бъде присъдена на д-р НИКОЛАЙ ДИМИТРОВ КОЧАНКОВ научната степен „ДОКТОР НА ИСТОРИЧЕСКИТЕ НАУКИ“.

1 септември 2015 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:
(В. Тошкова)